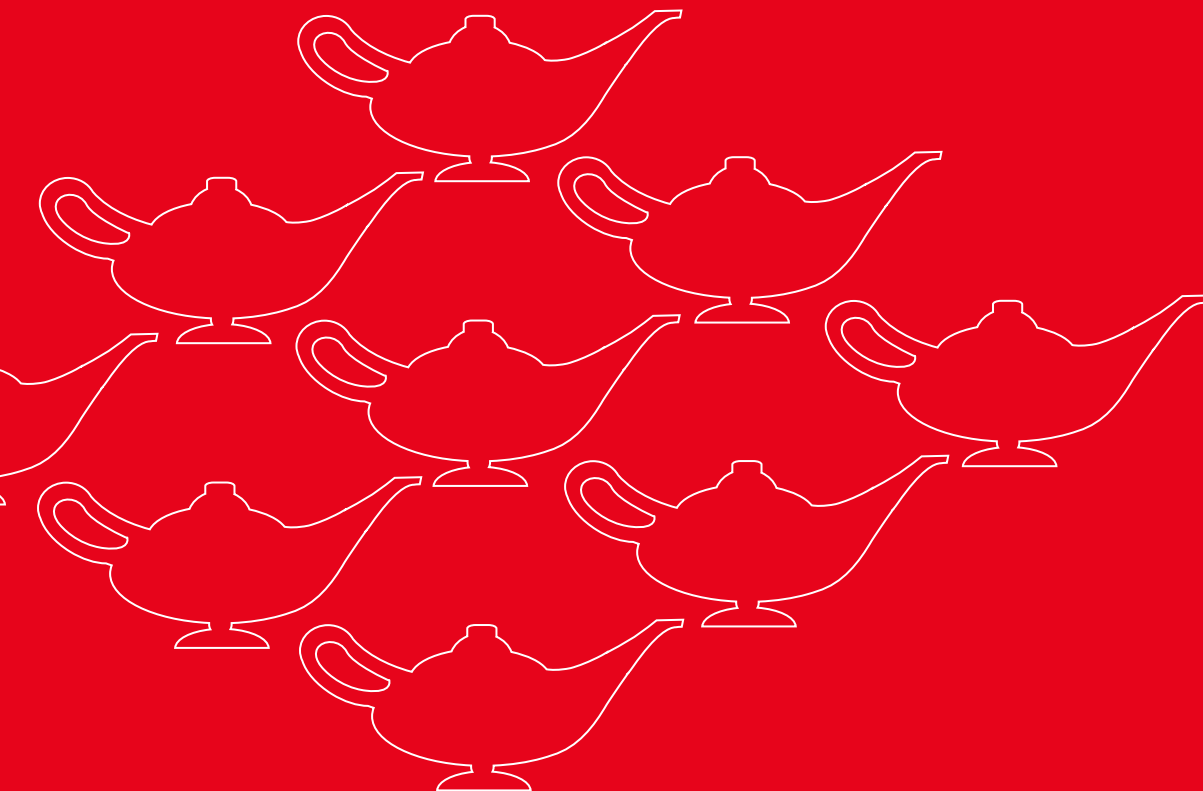

Nationellt nätverk transplantationskoordinatorer organdonation – NNTO

KOMPETENSBESKRIVNING

AVANCERAD NIVÅ

Specialistsjuksköterska verksam
som transplantationskoordinator

Produktionsfakta

UTGIVARE: Svensk sjuksköterskeförening

GRAFISK FORM & REPRO: Losita Design AB

BILD: Pixabay

ISBN-NR: 978-91-85060-59-7

INNEHÅLL

4 Inledning

- 5 Transplantationskoordinatörn
- 5 Donationsprocesser avliden donator
- 5 Teamet i donationsprocessen

6 Syfte

6 Bakgrund

- 7 Etiskt förhållningssätt
- 7 Omvårdnad

8 Kärnkompetenser

- 8 Personcentrerad vård
- 9 Samverkan i team
- 9 Evidensbaserad vård
- 10 Förbättringskunskap för kvalitetsutveckling
- 10 Säker vård
- 11 Informatik

12 Kompletterande kompetenser utöver de sex kärnkompetenserna

- 12 Pedagogik
- 12 Ledarskap

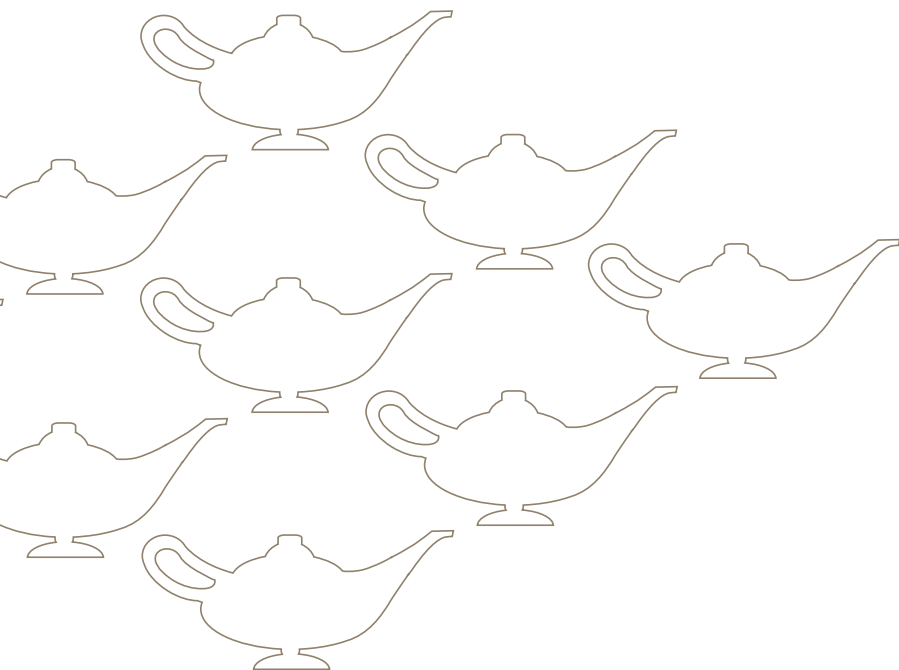
13 Arbetsgrupp

13 Referensgrupp

INLEDNING

Nationellt Nätverk Transplantationskoordinatorer Organdonation – NNTO initierades 2013 och blev formellt ett nätverk under Svensk sjuksköterskeförening 2016. Medlemmarna är specialistsjuksköterskor, verksamma som transplantationskoordinatorer med specialisering inom organdonation och transplantation. Transplantationskoordinatorn ansvarar för den samordnande funktionen mellan intensivvård och transplantation vid en donationsprocess.

Nätverket är en nationell plattform med syftet att möjliggöra en stark ställning som referensgrupp inom området organdonation och transplantation, främja utbildning, forskning och utveckling för att stärka yrkesspecialiteten. NNTO anser det därför viktigt med ett nationellt dokument som beskriver transplantationskoordinatorns unika kompetens, självständiga yrkesroll samt förhållningssätt i vården. Kompetensbeskrivningen ger uttryck för de rekommendationer som NNTO vill se avseende yrkesgruppens kompetens.

Transplantationskoordinatör

Med transplantationskoordinatör avses i den här kompetensbeskrivningen en sjuksköterska på avancerad nivå som samordnar hela donationsprocessen och är bryggan mellan intensivvården där donatorn finns och transplantationsenheterna där mottagarna av organ (recipienterna) väntar. Uppdraget är att alla organ möjliga att doneras ska omhändertaras och allokeras till recipienter. Arbetet som transplantationskoordinatör präglas av ett holistiskt och etiskt förhållningssätt.

Donationsprocesser avlidne donator

Det finns två olika donationsprocesser och i båda fallen vårdas en döende patient på en intensivvårdsavdelning. Donation kan bli aktuellt efter att det har fattats beslut om att livsuppehållande behandling inte längre är meningsfull för patienten, att medgivande för donation finns samt att donatorn är medicinskt lämplig.

De två donationsprocesserna är:

- DBD (Donation after Brain Death) – donation då döden inträffar efter primär hjärnskada.
- DCD (Donation after Circulatory Death) – donation då döden inträffar till följd av cirkulationsstillestånd.

De två processerna startar då en patient uppmärksammas av intensivvården som en möjlig donator. Transplantationskoordinatör har det övergripande samordningsansvaret och står för rådgivning, information och stöd under donationsprocessen. Döden bekräftas genom diagnostik enligt direkta kriterier vid DBD eller med hjälp av indirekta kriterier vid DCD. När operationen för uttag av organ påbörjats benämns den avlidne som en *aktuell donator*. Uttagsteam från transplantationsenheterna reser till donatorsjukhuset där donationsoperationen sker. Koordinatör ansvarar för att en tillvarataganderapport upprättas. Efter

donationsoperationen transporteras organen till ett eller flera transplantationssjukhus beroende på vilka organ som har tagits tillvara. När minst ett organ transplanteras benämns donatorn som *faktisk donator*.

Efter transplantationsoperationen ansvarar koordinatör för registrering, dokumentation för spårbarhet och återkoppling gällande utfallet av transplantationerna.

Teamet i donationsprocessen

Donationsprocessen omfattar flera steg och bygger på ett omfattande tvärprofessionellt samarbete. Utöver sjukvårdens personal på donatorsjukhusen och transplantationsenheterna sker ett samarbete med externa aktörer såsom exempelvis vävnadsinrättningar, flyg- och marktransportföretag, polis och rättsmedicin.

SYFTE

Kompetensbeskrivningen ska på nationell nivå tydliggöra transplantationskoordinators professionella kompetens och därmed bidra till en god, säker och jämlik omvårdnad i donationsprocessen. Kompetensbeskrivningen ska användas av och utgöra ett stöd för blivande och verksamma transplantationskoordinatorer, verksamheter, beslutsfattare och lärosäten.

BAKGRUND

Transplantationsverksamheten i Sverige startade 1964 då den första njurtransplantationen utfördes. Verksamheten är idag väl etablerad och transplantationer av njure, lever, pankreas, tarm, hjärta och lungor genomförs på transplantationsenheterna i Uppsala, Stockholm, Göteborg, Malmö och Lund.

Utvecklingen av transplantationsverksamheten under 1980-talet medförde behov av en ny yrkesfunktion som kunde samordna processen från första samtalet om en möjlig organdonator till att donationsoperationen utförts och organen allokerats till respektive center. I mitten av 80-talet inrättades således en ny befattning i Sverige, transplantationskoordinatör. Initialt anställdes en koordinator vid varje enhet, men allteftersom verksamheten utvecklats har behovet utökats och det finns idag ett flertal transplantationskoordinatorer per center.

Transplantationskoordinators funktion kommer att spela en stor roll även i framtiden då forskningen inom transplantationsområdet är under ständig och snabb utveckling och resulterar i att nya metoder för organdonation introduceras på allt fler sjukhus i Sverige.

Behovet av organ, för transplantation, från avlidna donatorer är både i Sverige och internationellt mycket större än tillgången. Detta medför att väntetiden för behövande patienter ofta blir lång, ibland alltför lång och då med mortalitet som följd.

EU-direktiv och svensk föreskrift för organtransplantation

2010 antogs Directive 2010/45/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on standards of quality and safety of human organs intended for transplantation. I direktivet (17) står; *"The role of the donor coordinator or coordination team should be recognized as key to improving not only the effectiveness of the process of donation and transplantation, but also the quality and safety of the organs to be transplanted"*.

Article 12 Healthcare personnel

"Member States shall ensure that healthcare personnel directly involved in the chain from donation to the transplantation or disposal of organs are suitably qualified or trained and competent to perform their tasks and are provided with the relevant training, as referred to in Article 4(3)".

I Sverige gäller föreskriften SOSFS 2012:14 för säker organdonation;

"3 § Den vårdgivare som ansvarar för transplantationsverksamhet ska säkerställa att personalen har lämplig kompetens och erfarenhet samt får den fortbildning som behövs.

8 § Den vårdgivare som ansvarar för transplantationsverksamhet ska säkerställa att det dygnet runt finns tillgång till minst en transplantationskoordinator som ska

- 1. lokalisera möjliga mottagare av ett organ,*
- 2. koordinera tillvaratagandet och transplantationen av ett organ och*
- 3. upprätta en tillvarataganderapport enligt 7 kap. 10 §."*

Etiskt förhållningssätt

Transplantationsverksamheten har skapat möjligheter för människor att ge liv till andra när deras eget är slut. Ett etiskt förhållningssätt hos transplantationskoordinatören är viktigt, då det alltid handlar om liv och död. För donatorns familj innebär donations-situationen att familjen drabbats av ett plötsligt och oväntat dödsfall. För mottagaren innebär donations-situationen att det plötsligt öppnas en möjlighet till helt nya livsmöjligheter. För transplantationskoordinatören innebär det att arbeta med respekt för donatorns integritet, autonomi och värdighet för att tillgodose donationsviljan. Värdegrunden baseras på International Council of Nurses (ICN) etiska kod för sjuksköterskor och på en rad lagar och förordningar.

Omvårdnad

Omvårdnad inom organdonation och transplantation utgår ifrån människovärdesprincipen, alla människors lika värde och samma rätt, oberoende av personliga egenskaper och funktioner i samhället. Transplantationskoordinatörens specialistkunskap innefattar kunskap baserad på vetenskap (veta vad och varför), praktisk kunskap (veta hur) och handlingsberedskap för det specifika området.

Transplantationskoordinatören ska kunna:

- arbeta för att befrämja organbevarande omvårdnad
- leda och organisera omvårdnaden utifrån organ-donationsprocessen
- inhämta aktuella data och vidta nödvändiga åtgärder för att kunna arbeta processorienterat under koordineri-
ning, allokering av organ och donationsoperationen
- prioritera, identifiera och agera utifrån förändringar i donatorns hälsotillstånd eller vid andra oförutsedda händelser
- stödja, informera och involvera medarbetare och indirekt närstående i vården av donatorn
- agera som donatorns företrädare genom hela donationsprocessen
- skriftligt dokumentera, rapportera och kritiskt utvärdera donationsprocessen på ett strukturerat och säkert sätt
- ha förmåga att förstå och bemöta egna och andras olika värderingar, attityder och erfarenheter och hur de kan komma till uttryck i donationsprocessen
- bemöta, stödja och hantera recipienter och i vissa fall deras närstående när de kallas in för transplantation i akut skede.

KÄRNKOMPETENSER

En specialistsjuksköterskas kompetens med expertis inom organdonation och transplantation behöver sammanflätas med de sex kärnkompetenserna personcentrerad vård, samverkan i team, evidensbaserad vård, förbättringskunskap för kvalitetsutveckling, säker vård samt informatik. Transplantationskoordinators funktion som samordnande, undervisande och arbetsledande medför utöver de sex kärnkompetenserna behov av god kunskap och kompetens inom pedagogik och ledarskap.

Personcentrerad vård

Transplantationskoordinators arbete ska präglas av ett personcentrerat förhållningssätt där hela teamet, donator samt donators närstående ska ses som unika personer med individuella behov. Koordinators ska utifrån ett personcentrerat förhållningssätt tillgodose de medicinska, existentiella och emotionella behoven och bistå de berörda i transplantations- och donationsprocessen.

Transplantationskoordinators ska kunna:

- med respekt för donatorn planera och utföra ett tryggt och säkert omhändertagande
- bistå med att skapa en trygg och lugn vårdmiljö för närstående och hela teamet
- i samarbete med intensivvården och transplantations-teamet samt indirekt närstående utifrån bästa förutsättningarna kunna prioritera och fatta beslut om vården omkring donatorn
- tillförsäkra den blivande donatorn en god omvårdnad och när så är aktuellt tillse en adekvat organbevarande behandling för att säkerställa fullgod organfunktion hos respektive mottagare av organ, detta genom intensivvården.

Samverkan i team

Effektiva team behöver kännedom om och förståelse för varandras roller samt förstå betydelsen av tydlig kommunikation. Personerna i teamet är alla specialister inom sitt område och alla inblandade är beroende av varandra.

Transplantationskoordinatören ska kunna:

- ansvara för att leda teamet i donationsprocessen
- ha en rådgivande roll och utgöra ett stöd för övriga i teamet
- samverka med alla i teamet inom intensivvård, transplantation, laboratoriemedicin, radiologi och andra berörda specialiteter för att skapa en helhet och säkerhetsställa förloppet från donation till transplantation
- verka för interprofessionellt samarbete, kommunikation och dialog i det multidisciplinära teamet
- tidigt identifiera konflikter och utarbeta strategier för att lösa problem som kan uppstå under donationsprocessen
- planera, genomföra och utvärdera donationsprocessen tillsammans med alla teammedlemmar
- kommunicera både på svenska och engelska.

Evidensbaserad vård

Området inom organdonation och transplantation är mångfacetterat och det kräver att transplantationskoordinatören är uppdaterad gällande forskning, utveckling och riktlinjer. Evidensbaserad vård innebär att transplantationskoordinatören utifrån klinisk och kunskapsmässig expertis inom donations- och transplantationssjukvård använder metoder med bästa tillgängliga evidens baserat på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Transplantationskoordinatören ska kunna:

- systematiskt söka, analysera och kritiskt granska relevant kunskap för området samt implementera aktuell forskning
- sammanställa kunskap, riktlinjer, PM och utvecklingsarbeten
- skapa och implementera checklistor, PM och riktlinjer i samverkan med övriga enheter inom organdonation och transplantation på regional, nationell samt EU nivå och därmed aktivt medverka i kunskapsutbyte på dessa nivåer
- tillämpa relevanta lagar och föreskrifter.

Förbättringskunskap och kvalitetsutveckling

Kraven på transplantationskoordinatören förutsätter utveckling av den självständiga och professionella yrkesutövningen. Dessutom krävs ett ständigt arbete för att utveckla och förbättra vården av donatorn samt donationsprocessen.

Transplantationskoordinatören ska kunna:

- kontinuerligt initiera, bedriva och utvärdera systematiskt förbättringsarbete samt kvalitetsutveckling
- delta i implementering gällande ny kunskap och rutiner i arbetet
- aktivt medverka i arbetet med aktuella kvalitetsregister samt omsätta kunskap från dessa för utveckling av donationsprocessen
- tillämpa ledningssystem som gäller för verksamheten
- registrera och hantera avvikelser samt bidra i arbetet med händelseanalyser.

Säker vård

Transplantationskoordinatören ska utöva sitt yrkeskunnande systematiskt vid inhämtning av information om blivande donatorer, faktiska donatorer samt recipienter under koordinering, allokeringssprocess och donationsoperation bedriva noggrant arbete för att provtagning, dataöverföring och transport av organ ska ske enligt gällande lagar, föreskrifter och regler.

Transplantationskoordinatören ska kunna:

- systematiskt inhämta information om blivande donatorer samt recipienter
- kommunicera systematiskt för en säker och effektiv informationsöverföring genom donationsprocessen
- använda digitala hjälpmedel för säker och effektiv informationsöverföring nationellt och internationellt
- tillse att organ- och dataöverföring sker enligt gällande lagar, föreskrifter och regler
- följa PM, checklistor och riktlinjer
- hantera och assistera nödvändig medicinteknisk utrustning
- dokumentera och journalföra enligt gällande lagar och föreskrifter
- kontinuerligt arbeta med avvikelshantering och riskanalyser för att förbättra, utveckla och minimera risker.

Informatik

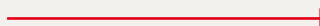
De flesta involverade aktörer i donationsprocessen är inte på samma fysiska plats som transplantationskoordinatören. Omvårdnadsobservationer, medicinsk och logistisk information måste överföras effektivt och säkert. Därutöver ska dokumentation av processen utföras på sådant sätt att det kan spåras och granskas. För effektiv och säker informationsöverföring har transplantationskoordinatören tillgång till olika digitala hjälpmedel med access till ett antal lokala, nationella och internationella system.

Transplantationskoordinatören ska kunna:

- säkerställa spårbarhet i digitala system
- följa gällande lagar och regler för dataskydd och informationsöverföring
- tillämpa ett etiskt förhållningssätt kring den patientinformation transplantationskoordinatören har tillgång till
- tillämpa digital avvikelshantering och riskanalyser
- bidra till utvecklingen av säkra dokumentationssystem för donationsprocessen
- skapa och utvärdera nya digitala lösningar.

Kompletterande

KOMPETENSER FÖRUTOM DE SEX KÄRNKOM- PETENSERNA

PEDAGOGIK

Transplantationskoordinators specifika yrkesroll innefattar en pedagogisk roll och funktion inom organdonation och transplantation för blivande och yrkesverksamma medarbetare samt det tvärprofessionella teamet. Det är av stor betydelse att inneha en pedagogisk förmåga och goda kunskaper om hela donationsprocessen, då det för flertalet inblandade är en sällanhändelse och behovet av information och stöd är stort.

Transplantationskoordinatör ska kunna:

- handleda medarbetare
- planera, leda och utvärdera utbildningsinsatser inom området organdonation och transplantation för medarbetare inom yrkesrollen samt det tvärprofessionella teamet för att förbättra samarbete och kvalitet i vården
- samverka med universitet och högskolor gällande undervisning för studenter om donationsprocessen och transplantation
- tillämpa olika pedagogiska metoder för att informera, undervisa och förmedla aktuell och evidensbaserad kunskap inom organdonation och transplantation.

LEDARSKAP

Transplantationskoordinatör ska inom sitt yrkesområde ha förmåga att planera, leda och utveckla arbetet i teamet kring donatorn samt samarbeta med företrädare för andra professioner. Processen kan på många sätt liknas vid ett projekt där transplantationskoordinatör är projektledare.

Transplantationskoordinatör ska kunna:

- hantera, organisera och förmedla information simultant under tidspress
- fatta självständiga beslut som direkt påverkar donationsprocessen och dess utfall
- kommunicera antagna beslut på ett tydligt och förtroendegivande sätt gentemot övriga yrkesgrupper och teammedlemmar
- handleda och stödja andra yrkesgrupper som saknar egen erfarenhet
- medverka till ett arbetsklimat där transparens, tillit och respekt är i fokus.

ARBETSGRUPP

Arbetsgrupp

Christina Andreasson, transplantationskoordinator, Akademiska sjukhuset, Uppsala

Anneli Rask, transplantationskoordinator, Akademiska sjukhuset, Uppsala

Öystein Jynge, transplantationskoordinator, Karolinska Universitetssjukhuset, Stockholm

Ulrika Samuelsson, transplantationskoordinator, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Göteborg

Kristin Persson, transplantationskoordinator, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Göteborg

Caroline Stolt, transplantationskoordinator, Skånes universitetssjukhus, Malmö

Charlotte Lovén, transplantationskoordinator, Skånes universitetssjukhus, Malmö

Linda Andersson, transplantationskoordinator – thorax, Skånes universitetssjukhus, Lund

Åsa Persson, transplantationskoordinator – thorax, Skånes universitetssjukhus, Lund

Referensgrupp

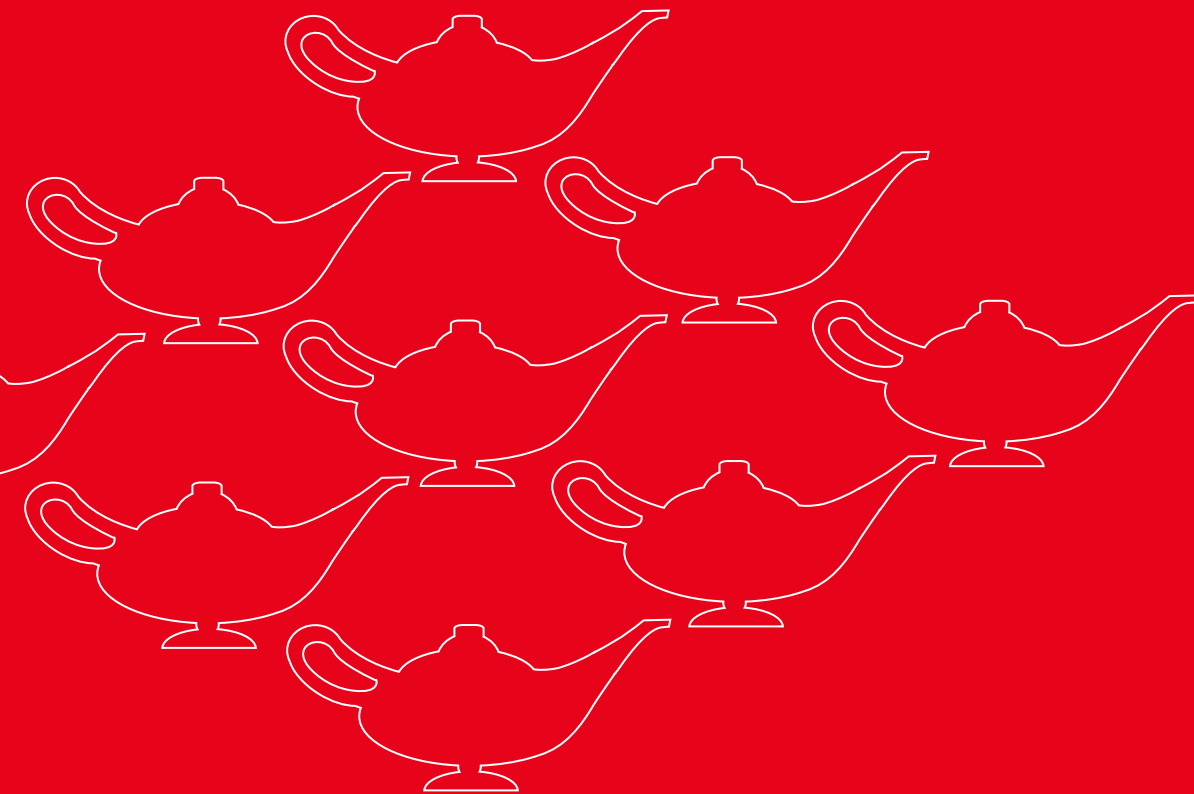
Marie Omnell Persson, leg sjuksköterska, doktor i medicinsk vetenskap,
transplantationskoordinator

Anne Flodén, leg sjuksköterska, filosofie doktor i vårdvetenskap,
f.d. transplantationskoordinator, ledamot i vetenskaps- och examinationskommitté
för europeisk certifiering av transplantationskoordinatorer CETC

Svensk sjuksköterskeförening

Litteraturlista finns på www.swenurse.se under nätverk NNTO

**Nationellt nätverk
transplantationskoordinatorer
organisation**
swenurse.se/nnto

Svensk sjuksköterskeförening
Baldersgatan 1
114 27 Stockholm
Tel 08-412 24 00
www.swenurse.se
info@swenurse.se